

ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ EKONOMINIS VERTINIMAS

Vilda Gižienė¹, Žaneta Simanavičienė²

Kauno technologijos universitetas, Lietuva

¹vilda.giziene@ktu.lt, ²zaneta.simanaviciene@ktu.lt

Anotacija

Ekonomikos augimo teorijoje žmogiškasis kapitalas vaidina svarbų vaidmenį, nes valstybės ekonominė bei socialinė raida yra glaudžiai susijusi su investicijomis į žmogiškąjį kapitalą. Ankščiau ekonominis efektyvumas buvo matuojamas tik remiantis fizinio kapitalo kriterijais. Pastarojo šimtmečio mokslininkai – ekonomistai didelį dėmesį skiria žmogiškajam kapitalui, jo reikšmei ir būtinumui šiuolaikinei valstybei ir ekonomikos augimui. Mokslininkai teigia, jog be investicijų į žmogų neįmanoma valstybės bei individo gerovė. Netgi galima investicijas į išsilavinimą apibrėžti kaip vieną iš lemiamų ekonomikos augimo veiksnių.

Žmogiškasis kapitalas yra plati sąvoka apimanti daugybę komponentų, bet svarbiausias yra darbo jėgos kokybės aprašymas. Bet kuri veikla, kuri didina darbo rinkos produktyvumą gali būti laikoma investicija į žmogiškąjį kapitalą.

Kadangi, šių klausimų sprendimui nukreipiami didžiuliai ištekliai (ilgame laikotarpyje), visų suinteresuotų pusių atžvilgiu, tai tokio vertinimo rezultatai leistų subalansuoti politiką vykdomą švietimo, kvalifikacijos kėlimo srityje. Todėl labai svarbu yra įvertinti šių investicijų efektyvumą. Tačiau nagrinėjant, kokiais būdais investicijos į išsilavinimą vertinamos, būtina atsižvelgti ir į socialinius klausimus.

Raktiniai žodžiai: žmogiškasis kapitalas/ ištekliai, ekonomikos augimas, investicijos.

Išvadas

Ekonomikos augimas užima pagrindinę vietą makroekonomikos teorijoje. Pagrindinis bendras ekonomikos augimą skatinančių veiksnių tyrimų bruožas yra tas, kad žmogiškasis kapitalas yra atskirtas nuo fizinio kapitalo. Svarbią reikšmę ekonomikos augimui turi moksliniai tyrimai, individų įgytas išsilavinimas. Visa tai apima žmogiškąjį kapitalą. Ši problema nėra nauja, Smith (1776) ir Ricardo (1951 – 1973) modeliai skiriasi nuo neoklasikinių. Žinių ekonomikoje žinios traktuojamos kaip kapitalas, o informacija kaip produktas. Šiuolaikinėje kintančioje ekonomikoje jos įgyja vertės formą ir atspindi ekonomikos vystymąsi bei konkurencingumą globalioje aplinkoje (Rudytė, 2006). Žmogiškieji ištekliai, taip pat kaip ir materialūs ištekliai skatina ekonomikos augimą. Be žmogiškųjų išteklių ekonomika neaugs (Appleton, Teal, 1998). Žmogiškojo kapitalo investicijų grąža turi tiesioginį ir netiesioginį poveikį ekonomikai, taigi žmogiškųjų išteklių vertinimas gali būti atliktas mikro ir makro lygiais. Žmogiškasis kapitalas arba socialinis kapitalas yra apibrėžiamas trim svarbiausiais aspektais: pasitikėjimo, socialinės normos ir socialinio tinklo (Jankauskas, Šeputienė, 2007).

Daugelis užsienio mokslininkų nagrinėja žmogiškojo kapitalo įtaką ekonomikos augimui, jų darbai patvirtina investicijų į išsimokslinimą, kaip ekonominio augimo ir konkurencingumo didinimo veiksnio svarbą. Plačiai argumentuojama, kad žmogiškasis, o ne fizinis kapitalas yra pagrindinis šalių skirtumo veiksnys (Gižienė, Vasiliauskaitė, 2007). Sukauptas žmogiškasis kapitalas ypatingai aktualus individo pajamų ir užimtumo perspektyvų veiksnys ir yra gana svarbus nustatant pajamų visuomenėje lygį bei paskirstymą.

Straipsnio tikslas: išanalizuoti žmogiškųjų išteklių ekonominio vertinimo metodus, jų specifiką.

Tyrimo objektas – žmogiškieji ištekliai.

Straipsnyje naudojami tyrimo metodai – sisteminė mokslinės literatūros ir statistinių duomenų analizė bei apibendrinimas.

Žmogiškųjų išteklių samprata žinių ekonomikos kontekste

Ekonomikos augimas užima pagrindinę vietą makroekonomikos teorijoje. Daugelis ekonomistų tiria ekonomikos augimą ir tam įtakos turinčius veiksnus. Pagrindinis bendras šių tyrimų bruožas yra tas, kad žmogiškasis kapitalas yra atskirtas nuo fizinio kapitalo. Svarbią reikšmę ekonomikos augimui turi moksliniai tyrimai, individų įgytas išsilavinimas. Visa tai apima žmogiškąjį kapitalą. Ši problema nėra nauja, Smith (1776) ir Ricardo (1951 – 1973) modeliai skiriasi nuo neoklasikinių. Žinių ekonomikoje žinios traktuojamos kaip kapitalas, o informacija kaip produktas. Šiuolaikinėje kintančioje ekonomikoje jos įgyja vertės formą ir atspindi ekonomikos vystymąsi bei konkurencingumą globalioje aplinkoje (Rudytė, 2006). Žmogiškieji

ištekliai, taip pat kaip ir materialūs ištekliai skatina ekonomikos augimą. Be žmogiškųjų išteklių ekonomika neaugs (Appleton, Teal, 1998). Žmogiškojo kapitalo investicijų graža turi tiesioginį ir netiesioginį poveikį ekonomikai, taigi žmogiškųjų išteklių vertinimas gali būti atliktas mikro ir makro lygiais.

J.Mincer, G. Becker ir T.W.Schultz yra žmogiškojo kapitalo teorijos pradininkai.

Daugeliui žmonių kapitalas asocijuojasi su realiais dalykais, tokiais kaip indėlis banke, akcijos, obligacijos, nekilnojamas turtas ir kt. Tai skirtingos kapitalo formos, kurios neša pelną ilguoju laikotarpiu. Ne visos kapitalo formos yra apčiuopiamos. Įgytas išsilavinimas, išklaustyti kursai, kvalifikacijos kėlimas, sąžiningumas, punktualumas, atsakingumas taip pat yra kapitalas. Individas, norėdamas pasikelti atlyginimą turi rūpintis savo sveikata, įgyti specialybę, tobulintis visą savo darbingą gyvenimo laikotarpį. Ekonomistai patirtas išlaidas išsilavinimui įgyti, tobulinimosi kursams, sveikatai ir kt. laiko investicijomis į žmogiškąjį kapitalą. Individo įgytos žinios, gebėjimai, sveikata negali būti atskirti nuo jo finansinio bei fizinio turto, nes tai yra žmogiškasis kapitalas.

Išsilavinimas, mokymasis visą gyvenimą, sveikata yra labai svarbios investicijos į žmogiškąjį kapitalą. Užsienio mokslininkų atlikti tyrimai parodo, jog įgytas išsilavinimas prisideda prie individo pajamų augimo. Investicijų į žmogiškąjį kapitalą graža yra teigiama netgi įvertinus patirtas tiesiogines ir netiesiogines išlaidas. Išsilavinusių individų pajamos yra aukštesnės už vidutines. Taigi ekonominę vertę kuria žmogiškasis kapitalas, kuris yra grindžiamas žiniomis ir gebėjimais.

Žmogiškieji ištekliai yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių ilgalaikį ekonomikos augimą. Žmogiškieji ištekliai gali būti laikomi retais iškais, nes didžiausią vertę organizacijai kuria darbuotojai, kuriems būdingi dideli kognityviniai gebėjimai, vien jau pagal nutylėjimą esantys reti (Kazlauskaitė, Bučiūnienė, 2008). Kiekvienos šalies ekonominė gerovė priklauso nuo jos gyventojų pajamų, t.y. kokios yra šeimų pajamos, kokie yra tos šalies gyventojų prioritetai, o taip pat ir nuo individų gabumų. Individo galimybės ko nors pasiekti per savo gyvenimą priklauso nuo jo šeimos ekonominės padėties. Individai, gimę turtingose šeimose turi didesnes galimybes, nei gimę neturtingose. Pastarieji jautė nepriteklių jau savo gyvenimo pradžioje: prastesnis maistas, prastesne medicininė priežiūra, neteikiama reikšmė išsimokslinimui ir kt.

Kumpikaitė (2007) teigia, kad žmonių išteklių mokymas – vienas iš strateginių organizacijos uždavinių siekiant sukurti sistemą, kuri ugdytų darbuotojų sugebėjimus, atsižvelgus į įmonės reikalavimus ir darbuotojų tikslus. Darbuotojui turi būti sudaromos galimybės vystyti kompetencijas, sugebėjimą prisitaikyti prie pokyčių, lavinti įgūdžius, patirti, taisyti daromas klaidas.

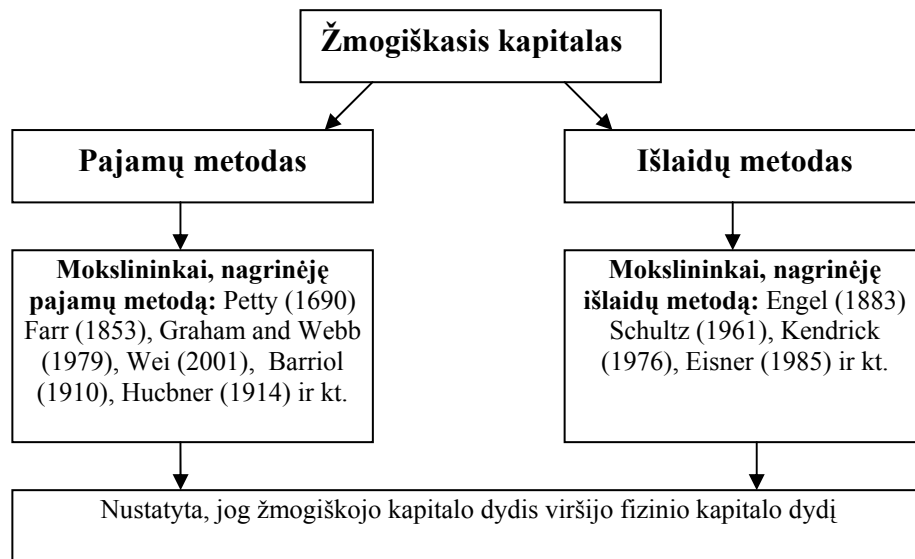
Žmogiškasis kapitalas yra labai svarbus ekonomikos augimui, taigi vertinant žmogiškąjį kapitalą reikia įvertinti ir ankstyvasias investicijas į jį. Barro ir Lee (2001) vertinti žmogiškąjį kapitalą pradeda nuo to laiko kai individas pradeda lankyti mokyklą.

Žmogiškųjų išteklių vertinimo metodų nustatymas

Pagrindinis diskusijų objektas vertinant žmogiškąjį kapitalą yra tai, kaip jį apskaičiuoti, nustatyti jo vertę. Pagal A.Smith specializuotos darbo jėgos kūrimas reikalauja retų sąnaudų, t.y. išsimokslinimo, žinių įsigijimo. Šis teiginys apie išsilavinimą paskatino tirti įgyjamą išsilavinimą ir jo naudą ekonomikos augimui.

Žmogiškųjų išteklių neįmanoma paimti ir įvertinti tiesiogiai, nes jie nėra materialūs ir apčiuopiami. Būtų galima teigti, jog žinių neįmanoma nusipirkti, nes jomis praktiškai neprekiuojama, prekiaujama prekėmis ir paslaugomis. Žinios, skirtingai nei kiti ištekliai yra neišsenkanti vertybė, skirtingai nuo kitų išteklių. Informacija ir žinios gali nuolat augti. Žinių perteklius reikalauja kompetencijų demonstravimo kuriant pridėdamąją vertę profesinėje veikloje. Šiais laikais žmonės gauna labai didelius srautus informacijos, vertinant žmogiškųjų išteklių ekonominę vertę svarbu atskirti kas yra žinios, o kas tik informacija. Žinios yra tai, ką galima panaudoti praktiškai. Žinios yra įgyjamos mokymosi procese.

Šiame straipsnyje orientuojamasi į žmogiškąjį kapitalą remiantis pajamų ir išlaidų metodais. Šių metodų pagrindas yra įgytas išsilavinimas, patirtis, sugebėjimai. Remiantis šiais metodais galima nustatyti monetarinę vertę individui ir bendrai visai šalies ekonomikai ir tai palyginti su fiziniu kapitalu. Uždarbis yra laikomas žmogiškuoju kapitalu, kuris susideda iš individo kompetencijos produktyviai dirbti ir kurti naują produktą (Bowles, 2001). Kiekvieno individo žmogiškojo kapitalo vertė yra skaičiuojama kaip pajamos, gautos dalyvaujant darbo rinkoje.

1 pav. Žmogiškojo kapitalo vertinimo modeliai

Išlaidų metodas. Šio metodo pradininkas yra Engel (1883). Žmogiškojo kapitalo vertinimas remiasi tėvų išlaidų skaičiavimu, kiek tėvai investuoja į savo vaikus. Remiantis Engel išlaidos, skirtos individui išauginti yra skaičiuojamos iki 25 metų, iki individas pats pilnai sugeba savim pasirūpinti, tampa darbingo amžiaus. Taigi į individą investuojama iki 25 metų, tada $x < 26$.

$$c_i(x) = c_{0i} + c_{0i} [x + 1/2k_i x(x + 1)] = c_{0i} [1 + x + 1/2k_i x(x + 1)] \quad (1)$$

kur:

$i = 1, 2, 3, \dots$ klasės, nuo žemiausios iki aukščiausios;

c_{0i} – išlaidos nuo gimimo;

$c_{0i} + xc_{0i}k_i$ – kasmetinės išlaidos;

$k_i = k = 0, 1$

Šis metodas neįvertina pinigų nuvertėjimo laike ir visų kitų socialinių investicijų, kurios yra investuojamos į individą.

Pajamų metodas. Šio metodo pradininkas Petty (1690). Jis skaičiavo žmogiškąjį kapitalą Anglijoje apibūdinamas jį kaip skirtumą tarp nacionalinių pajamų ir nuosavybės (žemės ir pelno), naudodamas 5% palūkanų normą. Petty metodas yra per daug paprastas ir netikslus. Kiker (1966) buvo pirmasis, kuris pabandė moksliskai įvertinti žmogiškojo kapitalo vertę. Jis vadovavosi Farr (1853) metodu: vertinamas būsimas individo uždarbis, dabartinis uždarbis, pragyvenimo išlaidos. Skaičiuojama esamoji šių pinigų srautų vertė. Pagrindinė šio modelio prielaida yra ta, kad žmogiškojo kapitalo vertė individui apima visas individo pajamas uždirbtas darbo rinkoje per visą jo gyvenimą. Dublin ir Lotka (1930) išrado žmogiškojo kapitalo skaičiavimo formulę individui nuo jo gimimo.

$$V_0 = \sum_{x=0}^{\infty} \frac{P_{0x}(y_x E_x - c_x)}{(1+i)^x} \quad (2)$$

kur:

i – palūkanų norma;

V_0 – žmogiškojo kapitalo vertė individui nuo jo gimimo;

x – metai;

P_{0x} – individo pragyvenimas iki x metų;

y_x – metinis individo uždarbis nuo x metų iki $(x+1)$;

$$C_a = \sum_{x=0}^{a-1} \frac{P_{ax}(c_x - y_x E_x)}{(1+i)^{x-a}} \quad (3)$$

C_a – individo ugdymo savikaina iki a amžiaus

Pertvarkius šias formules (2, 3) gauname tokia supaprastintas formules:

$$V_a = \frac{(1+i)^a}{P_{0a}} V_0 + C_a; \quad (4)$$

$$C_a = V_a - \frac{(1+i)^a}{P_{0a}} V_0 \quad (5)$$

Pajamų metodas leidžia vertinti žmogiškąjį kapitalą diskontuojant būsimuosius pinigų srautus kiekvienais metais ir juos sudedant. Žmogiškojo kapitalo vertė priklauso nuo individo įgyto išsilavinimo, jo žinių, gebėjimų, tobulinimosi visą gyvenimą. Šiame metode nereikia specialiai įtraukti nuvertėjimo, nes jis yra įtrauktas į modelį. Šis metodas leidžia gauti pakankamai tikslius rezultatus, jei įmanoma gauti duomenis. Duomenys naudojami iš statistikos departamento puslapių.

Šis modelis turi ir trūkumų. Jis remiasi prielaida, jog algų skirtumas tiesiogiai veikia produktyvumą. Žmogiškojo kapitalo pajamų metodas priklauso nuo diskonto normos, taip pat nuo individų išėjimo į pensiją amžiaus. Lyginti gautus rezultatus su kitos šalies rezultatais reikia labai atsargiai, įsitikinant, kad buvo naudojami tie patys parametrai.

Užsienio šalių mokslininkai iškėlė klausimą ar gautą paramą reikia išskaičiuoti iš pajamų (atlyginimo padidėjimo). Dėl šios priežasties De Foville (1905), Eisner (1988) sukritikavo pajamų metodą.

Individo pajamų augimas priklauso nuo jo išsimokslinimo, gebėjimų, įgytos patirties. Patirtis tiesiogiai susijusi su individo amžiumi. Graham ir Webb (1979) į žmogiškojo kapitalo skaičiavimą įtraukė ekonomikos augimą.

$$PV_x^i = \sum_{x=a}^{75} \frac{Y_x^i W_x^i P_{xt}^i (1+g_k^i)}{(1+r_k^i)^{x-a}} \quad (6)$$

kur:

PV_x^i – esamoji vertė;

k – gyvenimo metai;

r – palūkanų norma;

x – atlyginimo augimo norma;

i – vieno individo;

Graham ir Webb (1979) taikydami šį modelį išsiaiškino, jog išsilavinimas teigiamai veikia individo pajamas, nepriklausomai nuo individo amžiaus. Nepaisant įgyto išsilavinimo individo pajamų prieaugio kreivė turi įgaubtos parabolės formą. Individo darbingo amžiaus pradžioje pajamos auga, kažkuriuo gyvenimo laikotarpiu jos yra pastovios ir paskui pradeda mažėti, pasiekus pensijinį amžių uždirbamos pajamos pasiekia 0 (jei darom prielaidą, kad individas toliau nedirba, kai pasiekia pensijinį amžių).

Priklausomai nuo įgyto išsilavinimo lygio gaunama skirtinga žmogiškojo kapitalo nauda. Tarkim įgijus bakalauro laipsnį bus viena žmogiškojo kapitalo nauda, įgijus magistro laipsnį – kita. Aišku, to negalima teigti vienareikšmiškai, nes gaunama nauda, kaip jau buvo minėta anksčiau, glaudžiai susijusi su

individo gebėjimais prisitaikyti darbo rinkoje, jo gabumais ir įgūdžiais. Skaičiuojant išsilavinimo naudą skirtingose šalyse reikia įvertinti tos šalies specifiką, ekonomiką. Papildomi mokslo metai skirtingose šalyse teikia skirtingą naudą (Wolßmann, 2002). Taip pat negalima vienareikšmiškai teigti, kad tik įgytas išsilavinimas (formalus: universitetinis, kolegijų) veikia ekonomiką. Baigę universitetus ir kolegijas studentai nėra 100 proc. pasiruošę dalyvauti darbo rinkoje. Darbdavys priėmęs į darbą tik baigusį absolventą apmokina jį, siunčia į tobulinimosi kursus, kurie suteikia papildomų žinių konkrečiai darbo pozicijai užimti. Tobulinimasis visą gyvenimą, įgyta patirtis irgi turi įtakos ekonomikos augimui. J.Mincer teigia, kad tokio tobulinimosi visą gyvenimą nauda sudaro apie 2 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP).

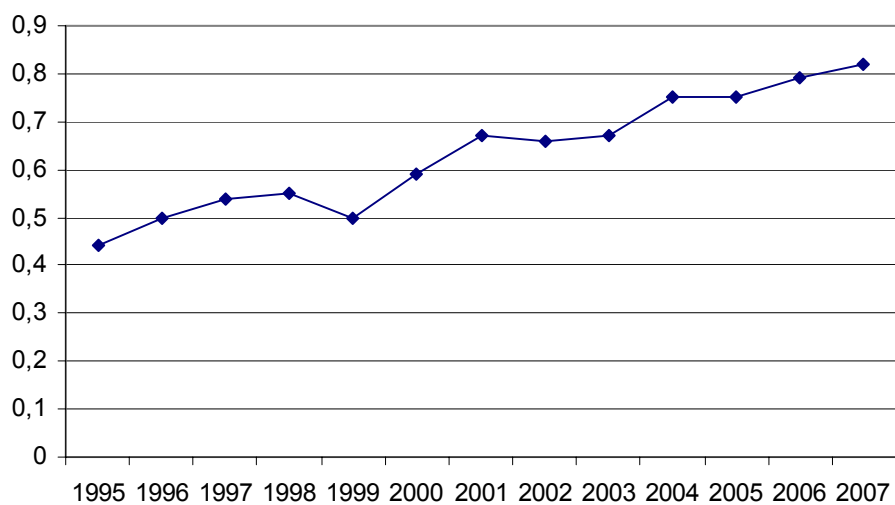
Žmogiškųjų išteklių vertinimas

Politinės, ekonominės ir socialinės reformos, prasidėjusios Lietuvoje 1990-tųjų metų pradžioje, sąlygojo esminius pokyčius visuose visuomenės gyvenimo srityse, jų tarpe verslo ir apmokamo darbo sferoje: gamybos smukimas neišvengiamai įtakojo dirbančiųjų skaičiaus mažėjimą ir nedarbo lygio augimą; privatizacijos ir ekonomikos modernizacijos procesų pasėkoje pasikeitė gyventojų užimtumo struktūra, atsirado naujos pagal ekonominį statusą užimtųjų grupės: darbdaviai, savarankiški ir samdomi darbuotojai. Pradėjo didėti paklausa kvalifikuotiems specialistams. Dėl įvykusių pokyčių keitėsi ir reikalavimai darbuotojų kvalifikacijai ir kompetencijai, o tai skatina asmenis apsispręsti dėl investicijų į išsilavinimą.

Darbo jėga visada buvo svarbi sudėtinė ekonominės veiklos dalis, o ateityje dėl vykstančio regionalizacijos proceso, kuriam didelį poveikį daro globalizacija, jos svarba gali dar labiau išaugti. Globalizacija pabrėžia inovacijas ir žinias, pramonės augimą, pagrįstą moksliniais tyrimais, o visam tam reikia didesnio darbuotojų, turinčių daugiau sugebėjimų, skaičiaus. Kaip rodo pasaulio praktika, išsilavinusių, galinčių lengvai adaptuotis ir mokytis darbuotojų vertė kyla, nes tokių darbuotojų turėjimas yra pagrindinis regiono ekonomikos pranašumas. Valstybė turi efektyviai panaudoti švietimo potencialą, norėdama užtikrinti ekonominę ir socialinę stabilumą (Grundey, Sarvutyte, 2007).

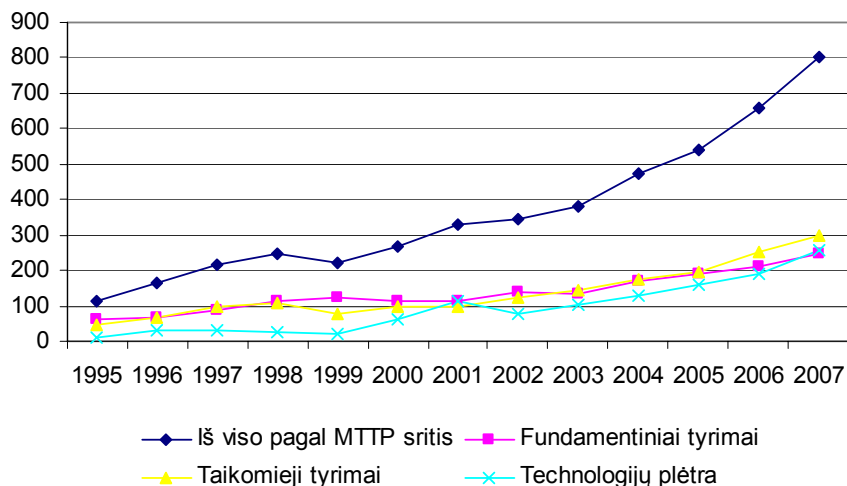
Nagrinėtiems teoriniams modeliams pritaikyti reikalingi statistiniai duomenys, todėl šiame straipsnyje bus atliekama statistinė duomenų analizė. Žmogiškieji ištekliai yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių ilgalaikį ekonomikos augimą. Valstybė, norėdama, kad kiltų šalies ekonomika turi skirti lėšų moksliniams tyrimams, švietimui. Viena svarbiausių lyginimo charakteristikų yra finansavimo apimčių išraiška bendrojo vidaus produkto (BVP) dalimi. Tenkantis vienam gyventojui BVP dydis charakterizuoja šalies ekonominę potencialą, o tenkanti įvairioms socialinio, kultūrinio ir ekonominio gyvenimo sritims BVP dalis atspindi valstybės politikos prioritetus.

Kaip matome iš 2 pav., išlaidų moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai santykis su BVP kiekvienais metais vis augo, o tai reiškia, kad Lietuvos vyriausybė vis daugiau lėšų skyrė mokslui ir naujovėms.

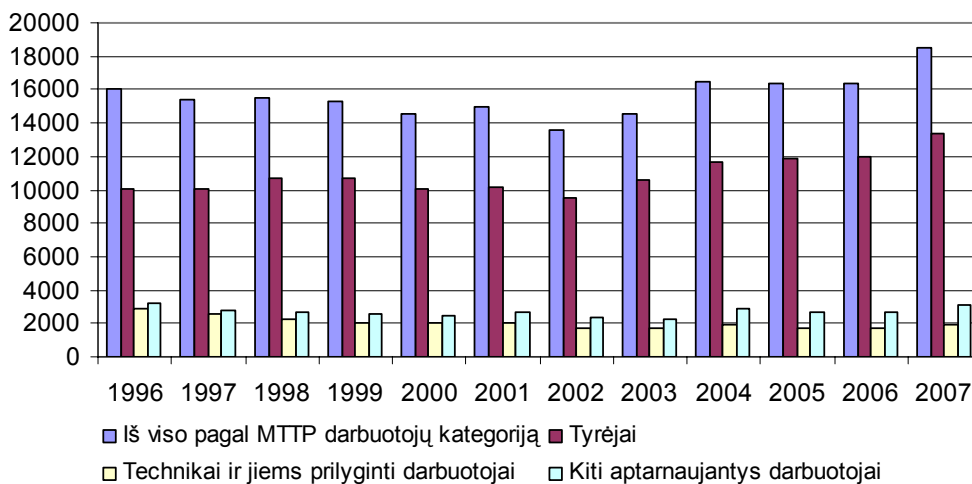
2 pav. Išlaidų MTTP santykis su BVP, proc. (MTTP – moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra)
 Šaltinis: LS statistikos departamentas prie LRV

Iš 3 pav. matome, jog lėšos skirtos tiek fundamentaliesiems tyrimams, tiek technologijų plėtrai, tiek taikomiesiems tyrimams augo. Lėšos skirtos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai nuo 1995 m. iki 2007 m. išaugo 6,98 kartus. Kiekvienais metais skiriamos lėšos MTTP didėjo vidutiniškai po 17 proc. kasmet.

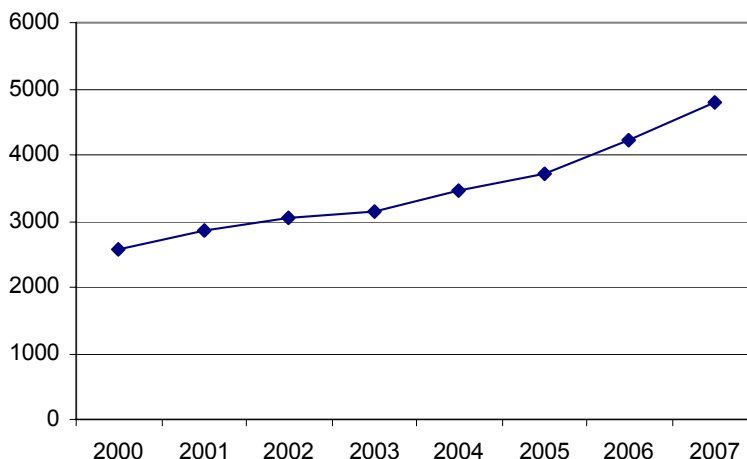
3 pav. Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, mln. Lt
 Šaltinis: LS statistikos departamentas prie LRV

Darbuotojų, dalyvaujančių moksliniuose tyrimuose ir technologijų plėtroje kaita 1996 – 2007 m. nėra labai didelė. Šioje srityje dirbančių darbuotojų skaičius nuo 1996 m. iki 2001 m. kito labai nežymiai, 2002 m. sumažėjo, 2003 m. darbuotojų skaičius pradėjo augti lyginant su 2002 m. 2007 m. buvo didžiausias darbuotojų, dalyvaujančių moksliniuose tyrimuose ir technologijų plėtroje skaičius per visus nagrinėjamus metus (4 pav.).

4 pav. Darbuotojai, dalyvaujantys moksliniuose tyrimuose ir technologijų plėtroje, tūkst.
 Šaltinis: LS statistikos departamentas prie LRV

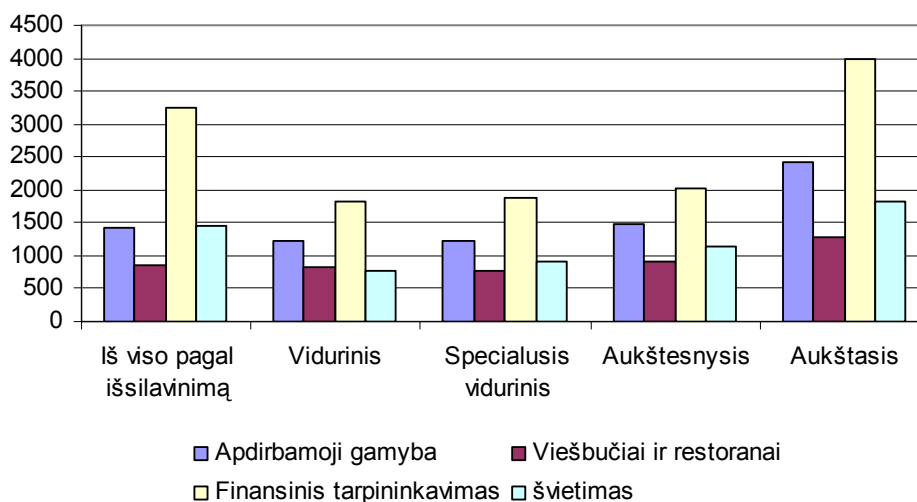
Lietuvos Respublikos valstybė, kaip matome iš 5 pav., kiekvienais metais vis daugiau pinigų skiria ne tik moksliniams tyrimams, bet ir švietimui. Lyginant 2000 m. su 2007 m. matome, kad išlaidos švietimui išaugo 85 proc. Išlaidos, skirtos švietimui augo tolygiai.

5 pav. Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos švietimui, mln. Lt
 Šaltinis: LS statistikos departamentas prie LRV

2004 – 2007 m. didžiausias gyventojų aktyvumas buvo 24–54 metų amžius individų, 2007 m. jis siekė 86 proc. Mažiausiai aktyvūs yra 15–24 m. individai, jų aktyvumo lygis 2007 m. buvo 27,4 proc. Didžiąją dalį užimtų gyventojų sudaro individai, turintys aukštąjį išsilavinimą. Kaip jau buvo rašyta teoriniuose tyrimuose, individo išitvirtinimą darbo rinkoje lemia ne tik įgytas išsilavinimas, bet ir jo individualūs gebėjimai: gabumai, patirtis, žinios ir gebėjimas jas pritaikyti konkrečioje situacijoje.

Norint įvertinti žmogiškojo kapitalo naudą ekonomikai, turime vertinti atlyginimo prieaugį priklausomai nuo įgyto išsilavinimo. Kaip matome iš 6 pav. Individai, turintys aukštąjį išsilavinimą uždirba daugiausiai, mažiausiai uždirba individai turintys vidurinį ir specialų vidurinį išsilavinimą.

6 pav. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis pagal išsilavinimą 2006 m., Lt
 Šaltinis: LS statistikos departamentas prie LRV

Atlyginimo skirtumas individų, įgijusių tik vidurinį išsilavinimą ir individų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą yra vidutiniškai 41 proc. (priklausomai nuo ekonominio sektoriaus). Tai įrodo, jog išsilavinimas nešą naudą pačiam individui, o tuo pačiu ir šalies ekonomikai. Pagrindiniai veiksniai, leidžiantys konkuruoti darbo rinkoje yra išsilavinimas, profesinė kvalifikacija, papildomi profesiniai gebėjimai (geras užsienio kalbų mokėjimas, kompiuterinis raštingumas, verslumo įgūdžiai, komunikabilumas, noras dirbti). Įvertinus šiuos veiksniai galima daryti prielaidą, kad žmogaus konkurencingumas darbo rinkoje ir tikimybė gauti darbą tiesiogiai priklauso nuo išsilavinimo lygio.

Išvados

- Išsilavinimas yra vienas iš svarbiausių šiuolaikinės žinių ekonomikos plėtros veiksnių. Sėkmingas ekonomikos vystymasis vis daugiau priklauso nuo to, kokios bus investicijos į žmones ir intelektualinio potencialo išaugimą bei plėtrą. Šios investicijos skatina augti darbo rinką, o taip pat ir ekonomikos augimą kadangi kuo daugiau individų įgyja aukštąjį išsilavinimą, tuo labiau didėja darbo produktyvumas, našumas, greičiau įsisavinami technologiniai pokyčiai (naujos technologijos). Valstybėje, kurioje yra aukštesnis investavimo lygis į žmoniškąjį kapitalą, intensyviau auga žmogui tenkantis bendrasis vidaus produktas.
- Atlikus statistinę analizę galima teigti, kad investicijų į išsilavinimą efektyvumo tyrinėjimas yra aktualus klausimas, kadangi toks didelis gyventojų nusiteikimas studijuoti greitai pakeis darbo rinkos struktūrą - aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių skaičius ženkliai išaugs, tačiau darbo vietų skaičius, kurioms būtų reikalinga tokia aukšta kvalifikacija tokiais dideliais tempais nedidės. Taigi, potencialūs studentai savo sprendimą studijuoti pradės motyvuoti daugiau ekonominiu pagrindimu, o ne psichologiniu, tokiu kaip prestižas, savęs realizacija, paskatomis.
- Nagrinėjant investicijų į išsilavinimą efektyvumą aktualu yra atlikti tyrimus, kuriais remiantis būtų galima jau šiandien prognozuoti, kokius lūkesčius individai turi investicijoms į išsilavinimą, atlyginimui. Svarbu ištirti ar išsilavinimas ir atlyginimo padidėjimas yra susiję tarpusavyje, ar priklauso vienas nuo kito. Tokio pobūdžio tyrimai aktualūs ir universitete, nagrinėjant rinką, studentų požiūrį į išsilavinimą, nusiteikimą ir galimybes skirti tam tikrą finansinių išteklių dalį išsilavinimui.
- Atlyginimo skirtumas individų, įgijusių tik vidurinį išsilavinimą ir individų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą yra vidutiniškai 41 proc. (priklausomai nuo ekonominio sektoriaus). Tai įrodo, jog išsilavinimas nešą naudą pačiam individui, o tuo pačiu ir šalies ekonomikai.

Literatūra

1. Baumol, W., (1990) Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive, *Journal of Political Economics*, 893-921.
2. Bowles, S., Gintis, H., and Osborne, M., (2001) The determinants of earnings: A behavioural approach, *Journal of Economic Literature*,
3. Dublin, L. I. (1928). *Health and Wealth, a Survey of the Economics of World Health*. New York: Harper & Bros.
4. Engel, E. (1883). *Der Werth des Menschen*. Berlin: Verlag von Leonhard Simion.
5. Farr, W. (1852). Equitable taxation of property. *Journal of Royal Statistics*, 16 (March issue), 1-45.
6. Giziene, V. and A. Vasiliauskaite (2007). 'Evaluation models of investments to education: application peculiarities', *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(2), pp. 50-58.
7. Graham, J. W. and Webb, R. H. (1979). Stocks and depreciation of human capital: New evidence from a present-value perspective. *Review of Income and Wealth*, 25 (2), 209-224.
8. Grundey, D. and M. Sarvutyte (2007). 'The Implications Of Financing Higher Education In The Context Of Labour Force Migration: The Case Of Lithuania', *Technological and Economic Development of Economy*, vol. 13(3), pp. 208-213.
9. Jankauskas, V., J. Šeputienė (2007). 'Socialinio kapitalo, valdymo ir ekonominės padėties sąryšis europos šalyse', *Verslas: teorija ir praktika*, t. 8(3), pp. 131-138.
10. Kazlauskaitė, R. and I. Buciuviene (2008). 'The Role of Human Resources and Their Management in the Establishment of Sustainable Competitive Advantage', *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(5), pp. 78-84.
11. Kendrick, J. (1976). *The Formation and Stocks of Total Capital*. New York, N.Y.: Columbia University Press for NBER.
12. Kumpikaite, V. (2007). 'Human Resource Training Evaluation', *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*(5), pp. 29-36.
13. Ricardo, D., *The Works and Correspondence of David Ricardo*, 11 volumes, edited by Piero Sraffa and M.H. Dobb, (Cambridge, Cambridge University Press, 1951-1973).
14. Rudytė D. (2006) *Finansu specialistų kompetencijos pokyčių valdymas žinių ekonomikos kontekste, daktaro disertacija, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas*, Kaunas.
15. Shultz, T. W. (1961a). Investment in human capital. *American Economic Review*, 51 (1), 1-17.

16. Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations*, Book 2. London: G. Routledge.
17. Wei, H. (2001). Measuring the stock of human capital for Australia: a lifetime labour income approach. Paper presented at the 30th Annual Conference of Economists, Perth, September 2001.
18. Wittstein, T. (1867). *Mathematische Statistik und deren Anwendung auf National- Okonomie und Versicherungswissenschaft*. Hanover: Han'sche Hofbuchlandlung.
19. Wolff, E. N. (2000). Human capital investment and economic growth: exploring the cross-country evidence. *Structural Change and Economic Dynamics*, 11 (4), 433-472.
20. Wößmann, L. (2003). Specifying human capital. *Journal of Economic Surveys*, (this issue).

ECONOMIC EVALUATION OF HUMAN RECOURSES

Vilda Giziene, Zaneta Simanavičienė

Summary

Human capital plays an important role in economic growth theory, because economic and social development of the state is closely connected with investments into human capital. Formerly economic efficiency was measured only according to the criteria of physical capital. Scientists – economists of latter century pay great attention to the human capital, its importance and necessity to the modern state and economic growth. The scientists propose that the welfare of a state and an individual is impossible without investments into human being. It is even possible to define education as one of the crucial factors of economic growth.

Human capital is a broad concept, which covers plenty of components. But the most important component is description of workforce quality (Fox, Loon, Whitton, Tunny, 2001). Any action, that increases the productivity of labour market, may be considered as the investment into human capital.

Whereas great recourses (in the long run) are targeted to the resolution of these questions, in respect of all the parties concerned, the results of such evaluation would enable to balance the policy implemented in the areas of education and rise of qualification. Therefore it is very important to evaluate the efficiency of these investments. But while analyzing, by what means investments into education are evaluated, it is necessary to take into account the social aspects (Gižienė, Vasiliauskaitė, 2007).

The aim of the article: to analyze the methods of economic evaluation of human resources, their peculiarities.

The subject of research – human resources.

The research methods used in the article – systematic analysis and summing-up of scientific literature, statistical data analysis.

Keywords: human capital/ resources, economic growth, investments.